

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

31 kaupungin OPPIVA-verkosto <https://oppivaverkosto.fi/> haluaa antaa kuntien omia lausuntoja täydentävän lausunnon, jossa otetaan kantaa koulutuspoliittiseen selontekoon yleisesti, visioon ja tavoitetilään sekä koulutuksen ja tutkimuksen tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Lisäksi kommentteja muutamiin alakohtiin. Verkosto haluaa osallistua aktiivisesti koulutuspoliittisen selonteon ja erityisesti toimenpideohjelman laatimiseen. Verkosto koostuu seuraavista kaupungeista: Espoo, Heinola, Helsinki, Hämeenlinna, Joensuu, Kangasala, Kauniainen, Kerava, Kirkkonummi, Kokkola, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lempäälä, Mikkeli, Mäntsälä, Nokia, Nurmijärvi, Orivesi, Oulu, Pirkkala, Raahe, Sodankylä, Tampere, Turku, Tuusula, Valkeakoski, Vantaa, Vesilahti ja Äänekoski. Kehittämistoiminta kohdentuu varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

Yleiset selontekoa koskevat kommentit/OPPIVA-verkosto

Tilannekuva, analyysit koulutuksen ja tutkimuksen nykytilasta sekä tavoitetila kohti 2040-lukua ovat oikeansuuntaiset, mutta ovatko ne riittävän rohkeita? Koulutuksen merkitys kehittämisen ja hyvinvoinnin perustana on selonteossa nostettu hyvin esille.

Näkemyksemme mukaan asiakirjan lähtökohtana tulisi olla oppiminen ja hyvinvointi. Jotta tämän lähtökohdan toteutuminen voisi parhaalla mahdollisella tavalla toteutua tulisi tehdä kansallinen kokonaistarkastelu systeemisestä rakenteesta, käytettävistä taloudellisista voimavaroista ilman kohtuutonta velkaantumista ja resurssien kohdentamisesta ja koulutuspoliittisten tavoitteiden toteuttamiseksi. Mikäli sote-uudistus tehdään erillään koulutuspoliittisesta tarkastelusta, ei lopputulos voi olla kestävä. Taloudellisten voimavarojen määrittelyn jälkeen asiakirjaan tulisi lähteä kirjaamaan tavoitteet ja laatia huolella näistä johdettu toimenpideohjelma.

Hyvinvointimaakuntia muodostettaessa tulee vahvistaa kuntien sivistyspalvelujen ja maakuntien sotepalvelujen saumaton yhteistyö. Tähän on luotava toimivat ja tasapuoliset rakenteet sekä alueellinen rahoitus.

Verrattuna OECD-maihin, Suomi on viime vuosina leikannut eniten koulutuksesta – olisiko nyt aika palauttaa resursseja? Keskeinen kysymys toimeenpanoa suunniteltaessa on, kuinka monta pientä kehittämisohjelmaa on tarkoitus käynnistää. Pienten hankkeiden ja kehittämisohjelmien liikkeelle laittamisen sijaan tulisi tarkastella kokonaisuuksia ja kuntien perusrahoitusta, joka mahdollistaisi pitkäjänteisen, päämäärähakuisen ja systeemisen kehittämisen. Tässä rinnalla tulisi kuvata keskeiset ohjaus- ja seuranta/arviointivälineet, joiden avulla voidaan tehdä näkyväksi haluttua muutosta ja kehitystä.

Luonnos ei huomioi riittävästi oppivelvollisuuden laajentamista. Sitä tukevat toimenpiteet olisi vahvemmin aloitettava jo varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Miten edistetään oppilaiden hyvinvointia, osallisuutta, tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä, kouluviihtyvyyttä ja kouluun kiinnittymistä? Useiden tutkimusten mukaan nämä asiat vaikuttavat myös koulumenestykseen ja oppimistuloksiin positiivisesti. Oppivelvollisuuden laajentamisessa myös oppilaan ohjauksen merkitys korostuu entistä enemmän myös perusopetuksessa. Miten tämä näkyy luonnoksessa?

Kasvatus ja opetus ovat kansakuntamme kilpailukyvyn kivijalka myös tulevaisuudessa. Koska digitalisaatio on nykyisessä toimintaympäristössä yhä merkittävämpää, tulisi selonteossa ottaa siihen laajemmin kantaa. Opetuksen digitalisaatiosakin keskeinen kysymys on laadussa ja vaikuttavuudessa. Tämä edellyttää digitalisaatiovalmiuksien ja digitaalisten oppimisympäristöjen aktiivista kehittämistä sekä perinteet ja hallinnonalat ylittävien kansallisten palveluekosysteemien rakentamista ja yhteensopivia palvelualueita. Näiden kautta on mahdollista turvata ja vahvistaa yhdenvertaisuus, koulutuksen saavutettavuus ja laatu sekä tiedon hyödynnettävyys ja tiedolla johtamisen vaatimukset.

Kansallisen digistrategian pikainen valmistelu ja avoimien lähdekoodien alustarakaisujen kansallinen edistäminen ovat keskeisiä asioita. Yhtenevään valtakunnalliseen tietojärjestelmään tarvitaan valtakunnalliset suuntaviivat koko oppijan polulle varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. eVakan ja DigiOnen mahdollistama kokonaisvaltainen oppimisen ja kasvun ekosysteemialustojen kehittämisellä tulisi tukea kulttuurin kehittymistä siten, että siirtymävaiheet ovat joustavia ja sujuvia sekä yksilön tarpeet huomioivia.

Suomi/ruotsi toisena kielenä opetuksen kehittämisohjelma tulee tarpeeseen. Tärkeä huomioitava seikka on tässä on valmistavan opetuksen kehittämistarpeet sekä vaihtuvat ja eri ikäisinä Suomeen saapuvien maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tarpeet.

Yksittäisenä havaintona huomio siitä, että selonteko sisältää jo toimenpideohjelmaan kuuluvia asioita.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa ja tavoitetilan määrittämisessä on tärkeää nostaa näkyville pedagogiikan uudistaminen ja kehittyminen opetussuunnitelmien määrittelemän oppimiskäsityksen mukaisesti sekä systeemisyys kaikilla koulutuksen tasoilla.

Vision ja tavoitetilan ytimeen tulisi nostaa kestävä kasvu, joka toisi vision kärkeen ilmaston muutoksen pysäyttämisen. Ilmastonmuutos on kaikkein uhkaavin trendi tulevaisuutta ajatellen. On tarpeen saada muutos asenteissa ja ajattelutavassa – myös esimerkiksi hankinnoissa ja rakentamisessa – ja toimia yhteisesti näitä tavoitteita edistävien periaatteiden mukaisesti. Koulutuspoliittisen selonteon tulisi huomioida kestävä kasvun ohjelma ja ohjelmassa jaossa olevat eurot, joilla edistää kestäviä investointihankkeita ja digitalisaatiota.

Tutkimus- ja koulutusketjujen jatkuvuus on tuotu hyvin esille. Suomen asema kansainvälisessä ympäristössä vaatii selkeämpää kuvaamista ja tavoitteenasettelua. Lisäksi termi sivistys pitäisi yhteisesti määritellä – Mitä on monimuotoinen ja ajassa elävä sivistys? Käsitteiden on tärkeää olla yhteisesti ymmärrettävät ja määritellyt.

Yhteiskuntana meidän tulisi tehdä kaikkemme nyt ja tulevaisuudessa, että kehittyminen ei tapahdu kriisien kautta. Korona-aikana valmistuvalla koulutuspoliittisella selonteolla ja siitä johdetuilla tavoitteilla ja toimenpideohjelmalla on aidosti mahdollisuus rakentaa kestävä tulevaisuutta.

OPPIVA-verkostolla on mahdollisuus toimia aktiivisesti kehittämisen kärjessä tukien tavoitteiden toteutumista valtakunnallisesti. Verkostossa on jo kyky toimia yhteistyössä jakaen ja kehittäen sekä toisiamme tukien. Toimenpideohjelmaan on tuotavissa jo kokeiltuja ja toimivia verkostomaisesti kehitettyjä malleja sekä pedagogiikan, kestävä hyvinvoinnin, digitalisaation, johtamisen että toimintakulttuurin kehittämisestä.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Luku 3 muodostaa oleellisen sisällön koulutuspoliittisessa selonteossa. Koulutusjärjestelmän tulevaisuutta sekä suhdetta työmarkkinoihin kuvataan hyvin. Koska luvun yksi keskeisistä viesteistä on poikkihallinnollisen yhteistyön korostaminen, kaipaisi selonteko asian täsmentämistä ja sote-uudistuksen vahvaa huomioimista. Toteamus siitä, että vision toteuttaminen edellyttää merkittäviä panostuksia on hyvä lähtökohta. Väittämän realistisuus ja toteuttamisen mahdollisuudet jäävät kuitenkin vaisuiksi.

Tärkeää onkin, että koulutuspoliittisesta selonteosta laaditaan toimenpidesuunnitelma. Tämän yhteydessä on tehtävä realistiset ja kattavat taloudelliset sekä rakenteelliset laskelmat, jotta uudistuksia voidaan poliittisesti toteuttaa.

Luku 3.1. Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Keskeiseksi tavoitteeksi varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen osalta on saada aidosti ehyt ja yhtenäinen opinpolku, johon liittyvät vsop-ratkaisut. Tasa-arvokysymys ja sen yhteinen ymmärtäminen ja tavoitteeksi asettaminen on keskeinen tulevaisuuden kysymys. Tähän liittyy rahoituskysymys; ei hankepohjaista lyhytnäköistä kehittämistä vaan aidosti kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä kehittämistä tukeva malli, jossa perusrahoitus ohjataan kunnille ja huolehditaan riittävä ja systeeminen ohjaus.

Oppijälähtöisyys, yksilöllisten oppimispolkujen rakentuminen, oppijan aktiivinen rooli sekä omistajuus omaan oppimiseen ovat oppimisen tärkeitä tavoitteita kaikilla asteilla. Opetusteknologia ja digitaaliset mahdollisuudet tarjoavat edellytykset hyvään oppimiseen myös etäopetuksella. Lähiopetuksen työmenetelmissä syväoppimisen ja kokeilukulttuurin mahdollisuuksissa on suomalaisessa pedagogiikassa laajalti vielä kehitettävää. Koulutuspoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmassa näihin tulee kiinnittää erityistä painoarvoa.

Luonnoksessa korostetaan digitaalisen oppimisen merkitystä toisella asteella ja korkeakouluissa. Esi- ja perusopetuksessa kuitenkin luodaan perustaidot digitaalisen osaamisen kehittymiselle. Miten edistetään tasa-arvoisia TVT-taitojen oppimismahdollisuuksia esi- ja perusopetuksessa?

Etä ja verkko-opiskelun taloudellisia järjestämismahdollisuuksia perusopetuksessa on kartoitettava ja lisättävä etä- ja verkko-opiskelun mahdollisuuksia niissä yhteyksissä, joissa se tuottaa oppilaille

tasa-arvoisempaa, laadukkaampaa ja monipuolisempaa opetusta kuin tällä hetkellä. Yhteistyö- ja verkko-opetustarpeita sekä muutostarpeita lainsäädäntöön perusopetuksen monimuotoisen verkko-opetuksen mahdollistamiseksi lähiopetuksen tueksi on mm. seuraavissa osa-alueissa:

harvinaisten kielten opetus (valinnaiset kielet, oma äidinkieli)

eri uskontojen opetus

syrjäytymisuhan alla olevat oppilaat, joilla on paljon poissaoloja

sairaat oppilaat

lahjakkaat oppilaat, jotka voisivat opiskella jo esim. etupainotteisesti toisen asteen opintoja

muut erityistilanteet

Koronavuoden pohjalta on perusteltua tarkastella kokonaisuutena lainsäädännön näkökulmasta etäopetuksen mahdollistamista myös ”normaalioloissa.”

Selonteossa ei tunnisteta avointa varhaiskasvatusta - ollaan huolissaan osallistumisasteesta. Tulisiko avoin varhaiskasvatus tunnistaa osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta?

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

-

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan pitkäjänteinen kehittäminen tulee nähdä varhaiskasvatuksesta peruskouluun sekä siitä toiselle asteelle ja korkeakouluun rakentuvana jatkumona, jossa laaja-alaisten taitojen, monialaisten oppimiskokonaisuuksien ja yksilöllisten opinpolkujen kautta luodaan pohjaa tietoperustaisuudelle sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnalle korkeakouluissamme.

Tietoperustaisuuden kehittämistä tulisi edelleen vahvistaa systemaattisesti. Nykyisessä tilanteessa tieto ja tutkimusperustaisuus on pirstaleista ja liian satunnaista.

Oppimisen ja hyvinvoinnin kehittämisen tueksi tarvitaan vahvemmin oppimistulosten seuranta ja hyvinvointitietoa, jota on saatavilla jo hyvin ja analytiikan avulla hyödynnettävissä.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Miten turvataan osaavan ja koulutetun henkilöstön saatavuus ennen kaikkea alueilla, joissa väestö vähenee ja vanhenee?

Henkilöstön turvaaminen vaatii nykyistä vahvempia toimenpiteitä. Erityisesti varhaiskasvatuksen ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön osalta on pulaa lastentarhanopettajista, psykologeista ja vastaavan kuraattorin kelpoisuuden omaavista henkilöistä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajista ja erityisluokanopettajista on niin ikään myös pulaa. Opettajankoulutuslaitosten keskittäminen on vähentänyt kaikkien yleissivistävän koulutuksen kelpoisten opettajien saatavuutta seuduilla, joilla ei ole opettajankoulutusta. Vaikeaa on myös mm. oman äidinkielen opettajien sekä eräiden uskontojen opettajien saatavuus.

Opettajankoulutusta on kehitetty viime vuosina opettajankoulutusfoorumien ja laajan yhteistyöverkoston kautta tavoitteena rakentaa opettajan peruskoulutuksen ja uranaikaisen kehittymisen jatkumoa. Suuntaus on hyvä, kuin myös ajatus yhteisestä kasvatusta ja opetusalan yhteisen kehittämisfoorumien perustamisesta. Opettajankoulutuksen tulisi kuitenkin kulkea vahvassa etunojassa, katsoa tulevaisuuteen ja olla tekemässä sitä. Tärkeänä osaamisalueena opettajan professiossa on ja tulee olemaan monialainen yhteistyö sekä taito kohdata toinen ihminen ja nähdä hänet yksilönä, pedagogisen ja sisällöllisen sekä menetelmällisen ja tutkimusosaamisen lisäksi. Mallit, joissa opettajankouluttaja, opiskelija ja uran eri vaiheissa oleva opettaja kohtaavat yhteisessä todellisuudessa tutkien sitä ja rakentaen siltaa opettajankoulutuksen, koulun arjen ja tulevaisuuden välille ovat merkityksellisiä. On edelleen kirkastettava ajatusta siitä, millaiseen maailmaan lapsia ja nuoria valmistetaan.

Konkreettinen tarkastelun kohde ja toimenpideohjelmassa ratkaistava asia tulisi olla myös opettajan työaikakysymys. Onko tuntiperustainen palkkausjärjestelmä tulevaisuutta?

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Sivi-sote-yhteistyössä tulee kannustaa maahanmuuttajaperheiden lasten osallistumista varhaiskasvatukseen ja siellä resurssoida riittävä kielenoppimisen tuki, Riittävä kielitaito luo perustan koulumenestykselle.

Toimenpideohjelmassa tulee huomioida myös valmistavan opetuksen kehittäminen osana koulutuspolkua sekä huomioitava erityisesti yli 10-vuotiaana Suomeen tulevien kielitaidon oppiminen. Myös osaavan henkilöstön saatavuus koko maassa vaatii huomiota.

Opiskeluhuollon palveluiden kehittämisessä tulisi huomioida maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten riittävä tuki omana kokonaisuutenaan.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Tuomainen Tarja
OPPIVA verkosto